

Dr. Öğr. Üyesi Neyire AKPINARLI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Social Sciences University of Ankara, Faculty of Law
Ankara, TÜRKİYE

neyire.akpinarli@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0793-9216>

DOI: 10.70011/kahd.1502716

ÇEVRESEL BİLGİ KAYNAĞI OLARAK İL ÇEVRE DURUM RAPORLARININ GÜVENİLİRLİĞİ

*Reliability of Provincial Environmental Status
Reports as a Source of Environmental
Information*

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Haziran 2024 / 21 June 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 7 Kasım 2024 / 7 November 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 27 Ocak 2025 / 27 January 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak / January

Cilt/Volume: 3

Sayı/Issue: 1

Atıf | Citation

Akpinarlı, Neyire, "Çevresel Bilgi Kaynağı Olarak İl Çevre Durum Raporlarının Güvenilirliği". Karatekin Hukuk Dergisi 3, sy. 1 (Ocak 2025): 1-16.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Double anonymized - Two External

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır.

İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by Turnitin.

No plagiarism detected.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Neyire AKPINARLI).

Telif Hakkı | Copyright

Telif hakkı yazara aittir. (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Copyright belongs to the author. Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Bildirim | Complaints

kahd@karatekin.edu.tr

Yayıncı | Published by

Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Çankırı Karatekin University Faculty of Law

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Özet

İl Çevre Durum Raporları, çevresel bilgiye erişimde önemli bir kaynaktır. Çeşitli yıllara ait İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberlerinde, Raporların hazırlanma amacının farklı muhataplara özeldir de araştırmacılara çevresel bilgi sunulması olduğu belirtilmiştir. Her yıl 81 ilin İl Çevre Müdürlükleri tarafından hazırlanan Raporların doğru ve sağlıklı veri sunma niteliğine ne kadar sahip olduğu önemli bir sorudur. Bu çalışma, söz konusu sorunun cevabına veri elde etmek amacıyla yapılmıştır. Raporların çok kapsamlı olmasından dolayı araştırma konusu, örneklem olarak şikâyet ve idari yaptırıma dair nicel verilerin incelenmesi ile sınırlanmıştır. Araştırmanın kapsamını, 2012-2022 yılları arasında 81 il'e ait Çevre Durum Raporları oluşturmaktadır. Araştırma verileri nicel ve nitel analiz üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmada önce araştırmanın kaynağı olan İl Çevre Durum Raporlarına dair araştırma kapsamı çerçevesinde temel bilgiler sunulmuştur. Ardından çevresel bilgi edinme hakkı ve idarenin çevresel bilgi verme yükümlülüğü çerçevesinde İl Çevre Durum Raporlarının vasfı ortaya konulmuştur. Daha sonra da 2022 İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi'nde öngörülen kriterler temelinde, araştırma sorusu çerçevesinde Raporlarda yer alan şikâyet ve idari yaptırım verileri belli başlıklar altında incelenmiştir. Bu incelemenin ardından elde edilen veriler ışığında araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma verileri, örneklem olarak alınan şikâyet ve idari yaptırım verileri bağlamında İl Çevre Durum Raporlarının resmi belge sıfatına rağmen, sağlıklı bilgi sunma yetisinden yoksun olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: İl Çevre Durum Raporları, Çevresel Bilgi Edinme Hakkı, İdarenin Sağlıklı Bilgi Sunma Yükümlülüğü, Aarhus Sözleşmesi, Uluslararası Çevre Hukuku, Şikâyetler, Yaptırımlar.

Abstract

Provincial Environmental Status Reports are an important source of access to environmental information. In the Provincial Environmental Status Report Preparation Guides for various years, it is stated that the purpose of preparing the reports is to provide environmental information to different addressees, especially researchers. It is an important question to what extent the Reports prepared by the Provincial Environmental Directorates of 81 Provinces each year are capable of presenting accurate and healthy data. This study was conducted to obtain data to answer the question in question. Since the reports are very comprehensive, the research subject is limited to examining quantitative data on complaints and administrative sanctions as a sample. The scope of the research consists of Environmental Status Reports of 81 Provinces between 2012-2022. Research data was carried out through quantitative and qualitative analysis. In the study, firstly, basic information about the Provincial Environmental Status Reports, which is the source of the research, is presented within the scope of the research. Then, the nature of Provincial Environmental Status Reports was revealed within the framework of the right to obtain environmental information and the Administration's obligation to provide environmental information. Then, based on the criteria stipulated in the 2022 Provincial Environmental Status Report Preparation Guide, the complaint and administrative sanction data in the Reports were examined under certain headings within the framework of the research question. Following this review, an answer to the research question was sought in the light of the data obtained. The research data, in the context of the complaint and administrative sanction data taken as a sample, revealed that the Provincial Environmental Situation Reports lack the ability to provide reliable information, despite their status as official documents.

Keywords: Provincial Environmental Situation Reports, Right to Obtain Environmental Information, Obligation of the Administration to Provide Healthy Information, Aarhus Convention, International Environmental Law, Complaints, Sanctions.

GİRİŞ

Araştırmanın veri kaynağı olan İl Çevre Durum Raporlarına ilk kez 01.05.2003 tarihli ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Kanunu'nda yer verilmiştir¹. İlgili Kanunda (madde 10/b) Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü'nün görevleri kapsamında Çevre Envanteri ve Çevre Durum Raporunun hazırlanması öngörülmüştür². 2005 yılında ilk kez İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi (İÇDRHR) hazırlanmış³ ve ilk İl Çevre Durum Raporları 2012 yılında yayımlanmıştır. Bu tarihten itibaren yayımlanan Raporlar hem ilgili bakanlığın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hem de birçok ülkenin çevre durum raporları incelenerek güncellenmiştir⁴.

Raporlar, çevresel bilgiye ulaşılması amacıyla hazırlanmaktadır. 2022 yılına ait Rehberde Raporlarının amacının Bakanlık ile ilgili kurum/kuruluşlarının “*il bazında çevre alanında yürüttüğü çalışmalar hakkında kamuoyunu ve politika yapıcıları*” bilgilendirme olduğu belirtilmiştir.⁵

Çalışmanın temel sorusu İl Çevre Durum Raporlarında yer alan verilerin kamuoyuna, özelde de akademik araştırmalara doğru ve sağlıklı veri sunabilme yetisine sahip olup olmadığıdır. Bu sorunun cevabı için de örneklem olarak Raporlarda yer alan şikâyet ve idari yaptırımlara dair tablolar halinde sunulan sayısal veriler bir bütün olarak inceleme konusu yapılmıştır. Gerekli görülmesi durumunda da denetime bağlı şikâyet verilerinden yararlanılmıştır. Araştırma, 2012-2022 yılları arasında 81 İl Çevre Durum Raporu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yapılan incelemede İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberinde belirtilen format temel alınmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın kaynağı olan İl Çevre Durum Raporlarının konusu, amacı ve niteliği özetlenmiştir. Ardından çevresel bilgi edinme hakkı ve idarenin çevresel bilgi verme yükümlülüğü çerçevesinde İl Çevre Durum Raporlarının vasfı tartışılmıştır. Daha sonra da 2012-2022 yılları arasında 81 il bağlamında Raporlarda yer alan şikâyet ve yaptırım nicel verileri araştırma sorusu çerçevesinde incelenmiştir. Bu inceleme 2022 İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi'nde öngörülen kriterler temelinde yapılmıştır. Son olarak da elde edilen veriler ışığında araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmaya konu veriler Bilgi Belge Yöneticisi Öznur Özgür ve Neyire Akpınarlı tarafından derlenmiştir. Makalede, çalışmanın rahat okunabilmesi amacıyla dönem dönem Rapor kavramı İl Çevre Durum Raporu, Rehber kavramı ise İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi yerine kullanılmıştır. Ayrıca çalışmanın sadeliği için yer yer İl Çevre Durum Raporlu ve İl Çevre Durum Raporları yerine İÇDR kısaltması ve İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi yerine de İÇDRHR kısaltmasına yer verilmiştir.

¹ İl Çevre Durum Raporları (İÇDR) üzerine ilk çalışmalar 1992 yılında “İl Çevre Durum Raporları Formatı” metni ile başlamıştır Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, Ankara-2013, https://ordu.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Tar%C4%B1msal%20Altyap%C4%B1/cevre_durum_raporu.pdf, E.T. 10.10.2023, 1.

² 4856 sayılı ve 01.05.2003 tarihli Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, madde 10/b.

³ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1. Bu konudaki çalışmalar 1992 yılında başlamıştır.

⁴ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013 İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1.

⁵ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/2022-il-cevre-durum-raporu-hazirlama-rehber--01.03.2023-.docx>, E. T. 12.11.2023, 1-3.

I. ÇEVRESEL BİLGİ EDİNME HAKKI İLE İDARENİN ÇEVRESEL BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ ÇERÇEVESİNDE İL ÇEVRE DURUM RAPORLARININ NİTELİĞİ

Uluslararası çevre hukukunda, çevre hakkı 3.kuşak haklar içerisinde yer almaktadır ve dolayısıyla hakkın sahibi aynı zamanda hakkın yükümlüsü olarak ortaya çıkmaktadır. Hakkın bu özelliği Anayasa'nın 56. maddesinde de karşılık bulmuştur⁶. İlgili madde de bir taraftan sağlıklı çevrede yaşama hakkı düzenlenmiş diğer taraftan ise devlet ve vatandaşın çevreyi koruma yükümlülüğünü düzenlemiştir. Gerek söz konusu hakkın kullanılmasında gerekse devletin ve vatandaşın çevre bağlamında yükümlülüğünü yerine getirmesinde çevresel bilgiye erişim çok önemli bir rol oynamaktadır⁷.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde “çevreye ilişkin bilgi” kavramına yer verilmiş ve tanım olarak da “su, hava, toprak, bitki ve hayvan varlığı ile bunları olumsuz olarak etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan faaliyetler ve alınan idarî ve teknik önlemlere ilişkin olarak mevcut bulunan her türlü yazılı, sözlü veya görüntülü bilgi veya veri” olarak tanımlanmıştır⁸.

İç hukuk sisteminde çevresel bilgi sunan önemli belgelerden birisi İl Çevre Durum Raporlarıdır. Burada önce İl Çevre Durum Raporlarına dair araştırma konusu çerçevesinde bilgiler sunulacaktır. Ardından bu Raporların çevresel bilgiye erişim hakkı ve devletin çevresel bilgi yükümlülüğü çerçevesinde vasfı ortaya konulacaktır.

A. İL ÇEVRE DURUM RAPORLARININ KONUSU, AMACI VE NİTELİĞİ

2022 tarihli İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberi'nde, İl Çevre Durum Raporlarının konusu ihtiyaç temelinde “Çevreyi koruma, çevre kirliliğini ve çevre sorunlarını önleme çalışmalarının hareket noktası, sorunları bilmek ve tanımaktan geçmektedir.” ifadesi ile açıklanmıştır.

2022 yılına ait Rehberde, Raporlarının amacı olarak kamuoyunu ve politika yapıcılarının bilgilendirilmesi olduğu belirtilmiştir. Bilgilendirmenin amacı olarak da “çevreyle ilgili potansiyel problemlere erken bir uyarı sistemi oluşturmak”, “bu problemlerin analizini sağlamak”, “çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma yolundaki hedefler doğrultusunda elde edilen gelişmeleri halkın izlemesini ve bilgilenmesini sağlamak”, “çevresel etki değerlendirme, planlama ve düzenleme için karar vericiler ile kamuoyuna temel bilgi ve verileri sunmak” olarak açıklanmıştır. Aynı bölümde ayrıca 7 kalem halinde tek tek amaçlar sayılmıştır. Bunların içinde araştırmacılara ve akademik çalışma yapmakta olan kişilere bilgi sunmak da yer almaktadır⁹. Rehberde araştırmacılara “temel bilgi sunarken araştırmaların yeni yön ve hedeflerinin belirlenmesine” katkı sunulmasının hedeflendiği belirtilmiştir¹⁰.

Ardından ise Raporların kapsamı olarak “Bakanlığımız görev alanı kapsamında bulunan ve çevre mevzuatı çerçevesinde yapılan faaliyetleri, bunlardan elde edilen verileri kapsamaktadır” denilmektedir. Rehberde, raporların konusu olarak on başlık belirtilmiştir. Bunlar; hava, su ve su kaynakları, atık, büyük endüstriyel kazaların önlenmesi çalışmaları,

⁶ Anayasa madde 56, fıkra 1 ve 2, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T. 20.01.2024.

⁷ Ahmet Güneş, *Çevre Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2009), 91, 109, 110; Ahmet Güneş, “Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı,” *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 17 26-27-28-29 (Mart 2015):27.

⁸ 9/8/1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu, madde 2, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T. 12.12.2023.

⁹ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1-3.

¹⁰ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1-3.

piyasa gözetimi ve denetimi çalışmaları, doğa koruma ve biyolojik çeşitlilik, arazi kullanımı, ÇED ve çevre izni lisans işlemleri, çevre denetimi ve idari yaptırımları son olarak da çevre eğitimleridir. Rehberde, ana başlıkların altındaki alt başlıklar tespit edilirken de çevre mevzuatı, çevreye etki eden unsurlar, çevreyi kirleten etkenlerden etkilenen alıcı ortamlar ve ulusal ve uluslararası kabul edilmiş çevre politikalarının dikkate alındığı belirtilmektedir¹¹.

İl Çevre Durum Raporları, ilgili bakanlığın İl Müdürlükleri tarafından İÇDR Hazırlama Rehberi çerçevesinde o yılı takip eden yıl içinde hazırlanmakta ve Bakanlığa gönderilmektedir. Bakanlıkta Çevresel Etki Değerlendirme, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne bağlı Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığınca kontrol edilmekte, usulüne uygun olarak hazırlanmış İl Çevre Durum Raporları; Bakanlık Çevresel Etki Değerlendirme, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasında yayınlanarak kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Rapor, Rehber'de istenilen formatta olmaması durumunda gerekli düzeltmelerin yapılması, eksikliklerin giderilmesi ve yayıma hazır hale getirilmesi amacıyla İl Müdürlüğüne iade edilmektedir. Her yıl hazırlanmakta olan bu İl Çevre Durum Raporları, 4 yılda bir hazırlanmakta olan Türkiye Çevre Durum Raporu'na temel oluşturmaktadır¹².

B. ÇEVRESEL BİLGİ EDİNME HAKKI VE ÇEVRESEL BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Çevresel bilgi edinme hakkı bilgi edinme hakkının bir türevidir¹³. Bilgi edinme hakkı konu açısından, uluslararası insan hakları hukukunda içeriğinden kaynaklı birinci kuşak ve ikinci kuşak haklar ile de doğrudan ilgili olarak kabul edilmekle birlikte üçüncü kuşak haklar arasında değerlendirilmektedir¹⁴.

Muhatap bağlamında ise bireysel ama aynı zamanda üçüncü kuşak haklar içerisinde yer almasından dolayı kolektif bir haktır. Buna karşın uluslararası insan haklarının bireysel hak temelli kurgulanması nedeniyle pozitif hukukta sadece bireysel hak boyutu koruma altına alınmıştır. Bilgi edinme hakkı; hukuk devleti, idarenin saydamlığı, demokratik ve şeffaf yönetim gereği ile doğrudan ilgili bir haktır¹⁵.

İç hukukta bilgi edinme hakkı anayasal bir hak olarak yer almış 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile de özel olarak düzenlenmiştir¹⁶. Bireysel bir hak olarak düzenlenen bilgi edinme hakkı kapsam olarak esasen ilgilinin idareye başvurusu sonucu elde ettiği bilgiyi konu almaktadır¹⁷. Buna karşın her ne kadar bilgi edinme hakkının kapsamı bireylerin talebi çerçevesinde tanımlanmış ise de devletin bilgi verme yükümlülüğü daha geniş bir çerçevede iç hukukta karşılık bulmaktadır. Birçok yasal ve idarî düzenlemelerde idarenin bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı genişlemiştir¹⁸.

¹¹ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1-3.

¹² Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1-3.

¹³ Güneş, *Çevre Hukuku*, 94.

¹⁴ Yasemin Şavran, "Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü" (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi), 47, 48.

¹⁵ Şavran, "Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü," 14, 28, 29,31, 32.

¹⁶ Anayasanın Siyasi Haklar ve Ödevler Bölümünde madde 74/3'de bilgi edinme hakkı düzenlenmiştir. Güneş, "Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı," 34; Şavran, "Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü" 14, 28, 29, 32.

¹⁷ Şavran, "Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü," 14, 28, 29.

¹⁸ Güneş, "Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı," 34; Şavran, "Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü," 32. Örneğin Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesinde "Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması", 5. maddesinde "Vatandaşın Bilgilendirilmesi" düzenlenmiştir. Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi: 29/6/2009 No: 2009/15169. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090731-1.htm> .

Çevresel bilgi edinme hakkı hem ulusal hem de uluslararası hukuk sisteminde düzenlenmiştir. Uluslararası çevre hukukunda çevresel bilgi edinme hakkı ile ilgili en önemli düzenleme 1998 yılına ait Aarhus Sözleşmesi olarak bilinen “Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Halkın Katılımı ve Adalet Erişim Sözleşmesi”dir¹⁹. Sözleşmede çevresel bilgiye erişim hakkı 4. maddede ve çevresel bilgilerin toplanması ve yayımı ise 5. maddede düzenlenmiştir²⁰. Burada bilgi edinme hakkı sadece idareye başvuru durumunda değil, başvuru olmadan da idarenin vatandaşları bilgilendirme hakkı olarak geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Bu çerçevede, bilgi edinme hakkının kapsamında resmi makamların kendi alanları ile ilgili önemli çevresel bilgileri hazırlama, bunları sürekli güncel tutma, çevresel bilgileri elektronik veri tabanlarında herkesin kullanıma sunma ve düzenli aralıklar ile ulusal çevre durum raporu yayınlama yükümlülüğü de bulunmaktadır²¹.

İç hukukta çevresel bilgi edinme hakkı ile ilgili düzenleme 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun “Bilgi edinme ve başvuru hakkı” başlıklı 30 (fıkra 2). maddesinde düzenlenmiştir. “Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı” başlıklı ilgili “Herkes, 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir.” ifadesine yer verilmiştir²².

Çevre Kanunu’nda bu konunun ayrıca düzenlenmiş olması önemlidir buna karşın düzenlemenin kapsamının 4982 sayılı Kanun ile sınırlandırılmış olması çevresel bilgi edinme hakkı bağlamında her ne kadar ayrı bir kanun ile tekrar düzenlenmiş ise de özel bir düzenlemenin olmadığını somut olarak ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bilgi edinme hakkının çerçevesini de vatandaşın talebi belirlemektedir²³. İç hukukta yer alan bu düzenleme ile Aarhus Sözleşmesi’nde yer alan çevresel bilgi edinme hakkı karşılaştırıldığında iç hukukta çevre bağlamında bilgi edinme hakkının kapsamının söz konusu sözleşmeden daha dar olduğu tespiti yapılabilir²⁴.

Bu gerçeğin bir sonucu olarak İl Çevre Durum Raporları her ne kadar idare tarafından kamuya çevresel bilgi sunulması amacı ile hazırlanmakta ise de iç hukuk sisteminde çevresel bilgiye erişim hakkının kullanımının bir aracı olarak ortaya çıkmamaktadır. Bu yönüyle de idarenin çevresel bilgiye erişim hakkının yükümlüsü sıfatı ile de İl Çevre Durum Raporu hazırlama yükümlülüğü doğmamaktadır.

Buna karşın, idarenin çevresel bilgi verme yükümlülüğü Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmiştir. 1 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi madde 104/h çerçevesinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’ne “çevre envanterini ve çevre durum raporlarını hazırlamak” sorumluluğu verilmiştir²⁵. Dolayısıyla İl Çevre Durum Raporları hazırlama yükümlülüğü Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden kaynaklanan bir yasal yükümlülüktür.

¹⁹ Güneş, “Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı,”30.

²⁰ Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Halkın Katılımı ve Adalet Erişim Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi), madde 4 ve 5. https://unfccc.int/documents/45192?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwg8qzBhAoEiwAWagLrD0rcWXrmgE5UWUiGw2FE8BYTW7A4ISzmc301elGwG7YaHKsnSsRoCamQQAvD_BwE, E.T. 20.03.2024.

²¹ Güneş, “Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı,”32.

²² 9/8/1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu Sözleşmesi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T. 12.03.2024.

²³ Çevre Kanunu madde 30/2. “Herkes, 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir.” Güneş, *Çevre Hukuku*, 134.

²⁴ Güneş, *Çevre Hukuku*, 133.

²⁵ 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararname, madde 104/h. <https://teftis.csb.gov.tr/1-nolu-cumhurbaskanligi-kararnamesi-i-481>. E.T. 12.01.2024.

C. İL ÇEVRE DURUM RAPORLARININ VASFI

İdarenin İl Çevre Durum Raporları hazırlama yükümlülüğü çevresel bilgi edinme hakkının bir sonucu olarak idarenin yükümlülüğü olarak ortaya çıkmamıştır. Buna karşın 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden kaynaklı yasal bir yükümlülüktür. Bu yükümlülük, idarenin Anayasa'nın 56. maddesinin 1. fıkrası çerçevesinde; vatandaşın "çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek" bağlamında yükümlülüğünden; 2. fıkrası çerçevesinde ise kendisinin doğrudan "çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önleme" yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır.

Bu yönü ile İl Çevre Durum Raporları resmi kaynaktır. Bu vasfı farklı zamanlarda hazırlanan İÇDR Hazırlama Rehberlerinde de "resmi yayın" ve "resmi kaynak" niteliği taşıdığına dair ifadeler ile de dile getirilmiştir²⁶. Çevre durum raporlarının resmî belge olma sıfatı onların doğru, eksiksiz ve anlaşılır olmasını zorunlu kılmaktadır²⁷.

II. ARAŞTIRMA KONUSUNUN KAPSAMI

Bu çalışma 2012-2022 yılları arasında 81 il bağlamında hazırlanmış olan İl Çevre Durum Raporlarında yer alan şikâyet ve idari yaptırım sayısal verilerinin incelenmesini konu almıştır. Şikâyet ve idari yaptırım verileri hem bütün Türkiye hem de bölgeler ve illerle ilgili çevre konuları özelde de çevre sorunları bağlamında önemli bilgiler sunmaktadır. Bunun yanında vatandaşın ve idarenin çevre algısına dair değerli bilgileri ulaştırmaktadır.

Araştırmaya dair şu genel bilgilerin verilmesi önemlidir. Araştırmada şikâyet ve yaptırım verileri bir bütün olarak nicel bir analize tabi tutulmuş iken şikâyete bağlı denetim verileri örnekleme olarak kullanılmıştır. Verilerin derlenmesinde son tarih 30.11.2023 tarihidir. 11 yılda 81 il bağlamında teorik olarak 891 İÇDR söz konusudur. Buna karşın veri derlemenin sonlandırıldığı 30.11.2023 tarihinde 19 ilde 2022 yılına dair veri girişi yapılmamıştır²⁸. Farklı yıllara ait 2 çevre durum raporuna da ulaşılammıştır²⁹. Bu iki durum dikkate alındığında toplam 870 İÇDR söz konusudur. Şikâyetler 7 konu başlığında ('Hava', 'Su', 'Toprak', 'Atık', 'Kimyasallar', 'Gürültü', 'ÇED') verilmiştir. Yaptırımlar ise bu 7 konu ve 'Diğer' başlığı olarak 8 konu başlığında verilmiştir. Şikâyetler bağlamında toplam 6090 veri, yaptırım bağlamında ise toplam 6960 veri değerlendirmeye alınmıştır. Toplamda ise 13050 veri analize konu olmuştur.

Yukarıda belirtildiği üzere bazı İl Çevre Durum Raporlarında gerek şikâyetler gerekse yaptırım verileri İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberi'nde öngörülen unsurlara göre hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenle veri analizinde İÇDR Hazırlama Rehberi'nde belirtilen kriterler dikkate alınmıştır.

III. ARAŞTIRMA VERİLERİ

2012-2022 yılları arasında 81 İl'e ait İl Çevre Durum Raporlarının incelenmesinde elde edilen veriler şunlardır:

²⁶ Örnek olarak bakınız: Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2017 İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, 1. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/bilecik/webmenu/webmenu68158.docx>, E. T. 20.02.2024.

²⁷ Güneş, "Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı," 27.

²⁸ Verilerin toplanmasının sonlandırıldığı 30.11.2023 tarihinde Adana, Adıyaman, Balıkesir, Bilecik, Denizli, Diyarbakır, Düzce, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Malatya, Mersin, Muğla, Osmaniye, Siirt, Şanlıurfa 2022 İl Çevre Durum Raporları henüz girilmemiştir.

²⁹ Hatay ilinin 2012 ve Mardin ilinin ise 2014 yılındaki İl Çevre Durum Raporlarına erişilememiştir.

A. HİÇ VERİ GİRİLMEMESİ

İl Çevre Durum Raporlarında tespit edilen önemli hususlardan birisi ya hiç veri girilmemesi ya da İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberinde öngörülen şekilde veri girilmemesidir. Verinin girilmemesi, ilgili konu bağlamında şikâyet veya yaptırım olmaması demek değildir. Çünkü tablolarda hiç şikâyet ya da yaptırım yok ise “0” ibaresi girilmiştir. Burada bahse konu husus hiçbir verinin girilmemesidir.

Raporlarda, iki tür veri girişinin olmadığı gözlemlenmiştir. Bunlardan birincisi Rehberde belirtilen hiçbir konu için veri girişinin olmamasıdır. Bu şekilde veri girilmemesi daha istisnai bir durum olsa da 2012-2022 yılları arasında farklı illere dair 32 tane Raporda tablolara hiçbir konu başlığında veri girişinin olmadığı gözlemlenmiştir³⁰. İkincisi ise Raporlardaki bazı konu başlıkları bağlamında veri girişinin olmamasıdır. Bu daha çok karşılaşılan bir durumdur ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak dile getirilecektir.

Diğer taraftan Raporlarda gözlemlenen bir başka husus verinin söz konusu olması fakat bu verinin Rehberde öngörülen şekilde girilmemesidir. Bu durumda da veri girişinin yapılmadığı kabul edilmiştir. Bu durum aşağıda belli başlıklar halinde incelenecektir³¹.

Girilmeyen veri sayıları hesaplanırken şu hususlar dikkate alınmıştır. Hiç veri olmadığına dair beyanlar nesir olarak belirtilmiş ise bu durumda bu ifadeler veri olarak kabul edilmiş ve “0” olarak değerlendirilmiştir. Bazen İl Çevre Durum Raporlarında ‘İl Müdürlüğümüze gelen şikâyetler konusu itibariyle 1’den fazla kategoriye sokularak değerlendirilmiştir.’³² ifadesi yer almıştır. Bu durumda iletilen sayılar girilmiştir. Bazen şikâyet değerleri yaklaşık olarak verilmiştir³³, yaklaşık olarak verilen değerler dikkate alınmıştır. Bazen İl Çevre Müdürlüğü’nün yanında belediyenin verileri de ayrı bir tablo olarak gösterilmiştir, bu durumda belediyenin verileri dikkate alınmamıştır³⁴. Yine bazen raporlarda bir önceki yılın bilgileri verildiği ve de bu belirtildiği için bu durumda da veri girilmediği kabul edilmiştir³⁵. Aksi durumda, yani verilerin bir önceki yıldaki verilerin aynı olması ve bu konuda yukarıda belirtilen beyana benzer beyan söz konusu değilse bu veriler dikkate alınmıştır.

2012-2022 yılları arasında 11 yıl boyunca 81 il bağlamında şikâyete konu 7 başlık ve yaptırıma konu 8 başlık üzerinden inceleme yapıldığında daha önce de belirtildiği üzere toplam 13050 verinin söz konusu olması gerekmektedir. Yukarıda belirtilen kriterler çerçevesinde inceleme yapıldığında toplam 13050 veriden 3892 verinin girilmediği görülmektedir. Bu sayı bütün verilerin yaklaşık %30’una(%29,82) tekabül etmektedir. Bu az bir oran değildir. Girilmeyen verilerin şikâyet ve yaptırım verileri açısından değerlendirmesi yapıldığında 3892 verinin 1517’sinin şikâyet verisi ve 2375’inin ise yaptırım verisi olduğu görülmektedir.

³⁰ Söz konusu Raporlar şunlardır: 2019 Adıyaman İÇDR, 2012 Antalya İÇDR, 2014 Erzincan İÇDR, 2013 Eskişehir İÇDR, 2012 Hatay İÇDR, 2014, 2016 İstanbul İÇDR, 2012, 2014, 2015 ve 2016 İzmir İÇDR, 2019 Karabük İÇDR, 2013, 2019 Karaman İÇDR, 2012 Kayseri İÇDR, 2016 Kırşehir İÇDR, 2013 Manisa İÇDR, 2014 Mardin İÇDR, 2019 Mersin İÇDR, 2012 ve 2013 Muğla İÇDR, 2012 Muş İÇDR, 2019 Nevşehir İÇDR, 2018 ve 2019 Niğde İÇDR, 2019 Sinop İÇDR, 2014, 2015 ve 2019 Şırnak İÇDR, 2012 ve 2013 Tekirdağ İÇDR ve 2017 Van İÇDR.

³¹ Bunlar tabloya yer verilmesi ama tablonun tamamen boş bırakılması; tabloya yer verilmemesi buna karşın nesir halinde bilgi verilmesi; tabloya yer verilmemesi ama nesir halinde bilginin de olmaması; tablodaki konu başlıklarından bazılarının yer verilmemesi ya da tabloda başka başlıkların olması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtilen durumlar bazen hem şikâyet hem yaptırım verileri açısından, bazen de bunlardan sadece biri açısından söz konusu olmaktadır.

³² Örnek olarak bkzn. 2016 ve 2017 Kırklareli İÇDR şikâyet verileri.

³³ Örnek olarak bkzn. 2018 İstanbul İÇDR şikâyet verileri.

³⁴ Örnek olarak bkzn. 2012, 2013 ve 2018 Konya İÇDR şikâyet ve yaptırım verileri; 2012 Mersin İÇDR.

³⁵ 2015 Bursa Şikâyetlerin Değerlendirilmesi.

B. VERİLERİN BİRBİRİNİ TAKİP EDEN YILLARDA AYNI OLMASI

Raporlarda gözlemlenen önemli bir diğer husus ise birbirini takip eden yıllarda şikâyet ve yaptırım bilgilerinin bir önceki yılın verileri ile aynı olmasıdır. Burada tekrar etme durumu belli konu başlıkları bağlamında değil tabloda yer alan bütün başlıklar altında yer alan sayıların tekrar etmesi şeklinde tezahür etmektedir. Aynı verilerin girilmesine toplam 64 kez rastlanmıştır³⁶. Aynı veriler çoğu kez art arda iki yıl için söz konusu olmakta iken Diyarbakır örneğinde görüldüğü üzere art arda 6 yıl da tekrar ettiği de gözlemlenmiştir³⁷.

Bazı İl Çevre Durum Raporlarında bir önceki yılın bilgileri konulmuş ve bunların bir önceki yıla ait olduğu belirtilmiştir. Örneğin 2015 yılındaki Bursa İÇRD’de “*Bir önceki yılın bilgileri aşağıda verilmiştir.*” ifadesine yer verilmiştir³⁸.

C. İÇDR HAZIRLAMA REHBERİNDE ÖNGÖRÜLEN KONU BAŞLIKLARINA SADIK KALINMAMASI

Yukarıda da belirtildiği üzere şikâyet konu başlıkları 7 kalemden oluşmaktadır, yaptırım konu başlıkları ise bunlara ek olarak ‘Diğer’ başlığını içermektedir. İl Çevre Durum Raporlarında, Rehberde belirtilen konu başlıklarına farklı şekillerde sadık kalınmadığı görülmektedir. Bu durumları şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

1. Konu Başlıklarının Eksik Girilmesi

İÇDR Hazırlama Rehberinde görülen standardın dışında veri girişinin ilk görünümü rehberde öngörülen konu başlıklarının eksik girilmesidir. Hiç tabloya yer verilmemesi, tablonun bir bütün olarak boş bırakılması ya da nesir olarak belirtilen bilgiler bu durumun dışındadır. 2012-2022 yılları arasında 81 ile dair veriler incelendiğinde 387 kez İl Çevre Durum Rapor Hazırlama Rehberinde öngörülen konu başlığına tabloda yer verilmediği görülmektedir³⁹.

2. Öngörülen Konu Başlıkları Yanında Başka Konu Başlıklarının Girilmesi

İÇDR Hazırlama Rehberinde görülen konu başlıklarına sadık kalmama durumunun bir başka görünümü ise öngörülen konu başlıkları dışında konu başlıkları girilmesidir. Bu durum da genel olarak iki şekilde olmaktadır.

³⁶ Bilgilerin tekrar ettiği İl Çevre Durum Raporları şunlardır: Ege Bölgesi: Afyonkarahisar 2020 İÇDR, 2021 İÇDR ve 2022 İÇDR; Aydın 2012 İÇDR ve 2013 İÇDR; İzmir 2014 İÇDR, 2015 İÇDR, 2016 İÇDR; Doğu Anadolu Bölgesi: Ağrı 2021 İÇDR ve 2022 İÇDR; Bingöl 2014 İÇDR, 2015 İÇDR, 2019 İÇDR, 2020 İÇDR ve 2021 İÇDR; Bitlis 2019 İÇDR, 2020 İÇDR ve 2021 İÇDR; Van 2017 İÇDR, 2018 İÇDR; Elazığ 2019 İÇDR, 2020 İÇDR; Hakkari 2020 İÇDR, 2021 İÇDR; İç Anadolu Bölgesi: Aksaray 2012 İÇDR, 2013 İÇDR, 2015 İÇDR ve 2016 İÇDR; Kayseri 2019 İÇDR, 2020 İÇDR, 2021 İÇDR; Niğde 2018 İÇDR, 2019 İÇDR; Kırşehir 2015 İÇDR, 2016 İÇDR, 2017 İÇDR; Karadeniz Bölgesi: Bartın 2012 İÇDR ve 2013 İÇDR; Trabzon 2019 İÇDR, 2020 İÇDR; Zonguldak 2013 İÇDR, 2014 İÇDR, 2015 İÇDR; Gümüşhane 2018 İÇDR, 2019 İÇDR, 2020 İÇDR; Kastamonu 2013 İÇDR, 2014 İÇDR; Marmara Bölgesi: Tekirdağ 2012 İÇDR, 2013 İÇDR İstanbul 2012 İÇDR, 2013 İÇDR; Güneydoğu Bölgesi: Diyarbakır 2016 İÇDR, 2017 İÇDR, 2018 İÇDR, 2019 İÇDR, 2020 İÇDR, 2021 İÇDR; Şanlıurfa 2013 İÇDR, 2014 İÇDR; Şırnak 2014 İÇDR, 2015 İÇDR; Akdeniz Bölgesi: Isparta 2012 İÇDR, 2013 İÇDR; Muğla 2012 İÇDR.

³⁷ Diyarbakır 2016 İÇDR, 2017 İÇDR, 2018 İÇDR, 2019 İÇDR ve 2020 İÇDR.

³⁸ 2015 Bursa Şikâyetlerin Değerlendirilmesi.

³⁹ Çeşitli şehirlerin 2012-2022 yılları arasında İÇRD’de şikâyetler bölümünde yer verilmeyen konu başlıkları ve sayıları şunlardır: ‘Su’ 5; ‘Toprak’ 41; ‘Atık’ 7; ‘Kimyasallar’ 67; ‘Gürültü’ 12; ‘ÇED’ 17 yer verilmemiştir. Yaptırımlar bölümünde ise ‘Hava’ 8; ‘Su’ 7; ‘Toprak’ 48; ‘Atık’ 1; ‘Kimyasallar’ 96; ‘Gürültü’ 51; ‘ÇED’ 1 ve ‘Diğer’ başlığı altında 26 farklı Raporda yer verilmemiştir.

Birincisi yukarıda belirtildiği üzere Rehberde, şikâyet konu başlıkları açısından 7 konu başlığına yer verilmiş ve ‘Diğer’ başlığına yer verilmemiştir. Buna karşın birçok İl Çevre Durum Raporunda şikâyet konu başlıklarına ‘Diğer’ başlığı eklenmiştir⁴⁰.

İkinci görünümü ise şikâyet ya da yaptırım tablolarına farklı konu başlıklarının eklenmesidir. Bu başlıklar ‘Koku’; ‘Anız Yangını’; ‘Sıfır Atık/Poşet’; ‘Egzoz’; ‘İzin/Lisans’; ‘İzin/Kıyı Tesisi’; ‘Büyük Endüstriyel Kaza Risklerinin Azaltılması’; ‘Birleşik; Çevre İzin Lisansı’; ‘Proje Bedeli’; ‘Çevre Görevlisi’; ‘HES (Hidro Elektrik Santrali)’; ‘Maden; Bildirim Bilgi Vermeme’; ‘Danışman-Çevre Görevlisi’; ‘Gerçek kişi’ ve ‘PGD(Piyasa gözetimi ve denetimi)’ olmak üzere toplam 18 tanedir⁴¹. Farklı konu başlıklarının eklenmesinin 2012-2022 yılları arasında çok sık gözlemlenen bir durum olduğu tespit edilmiştir⁴².

⁴⁰ 2015 yılında 2 (Muğla, İstanbul); 2016 yılında 2 (Muğla, Tekirdağ); 2017 yılında 3 (Mersin, Muğla, Tekirdağ), 2018 yılında 4 (Denizli, Gaziantep, Sivas, Bayburt) ilin çizelgesinde ‘Diğer’ başlığı kullanılmıştır. Sivas, Bayburt illerinin çizelgelerinde ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. 2019 yılında 6 ilin çizelgesinde (Mersin, Elâzığ, Muğla, Batman, Bayburt, Rize) ‘Diğer’ başlığı kullanılmıştır. Mersin, Elâzığ, Muğla, Batman, Rize illerinin çizelgelerinde ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. 2020 yılında 8 ilin çizelgesinde (Mersin, Elâzığ, Muğla, Batman, Şanlıurfa, Kırıkkale, Bayburt, Zonguldak) ‘Diğer’ başlığı kullanılmıştır. Elâzığ, Muğla, Batman, Kırıkkale illerinin çizelgelerinde ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. 2021 yılında 12 ilin çizelgesinde (Mersin, Elâzığ, Manisa, Muğla, Batman, Konya, Yozgat, Bayburt, Rize, Trabzon, Zonguldak, Çanakkale) ‘Diğer’ başlığı kullanılmıştır. Mersin, Elâzığ, Manisa, Muğla, Rize illerinin çizelgelerinde ise hem DİĞER başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. 2022 yılında 5 ilin çizelgesinde (Batman, Konya, Rize, Zonguldak, Tekirdağ) ‘Diğer’ başlığı ise kullanılmıştır. Batman, Rize, Tekirdağ illerinin çizelgelerinde ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir.

⁴¹ Şikâyetler bağlamında ‘Koku’ 52 kez koku; ‘Anız Yangını’ 7; ‘Sıfır ‘Atık/Poşet’ 15; ‘Egzoz’ 17; ‘İzin/Lisans 4; İzin 20; Kıyı Tesisi 2; Büyük Endüstriyel Kaza Risklerinin Azaltılması (BEKRA) 3; Birleşik 5; Çevre İzin Lisansı’ 4; ‘PGD’ 4. Yaptırım Bağlamında eklenen başlıklar şunlardır: ‘Anız(Yangınları)’ 53; ‘Egzoz’ 58; ‘Sıfır ‘Atık/Poşet’ 1; ‘Proje Bedeli’ 1; ‘Çevre Görevlisi’ 6; ‘Çevre İzni’ 4; ‘Birleşik’ 5; ‘HES’ 1; ‘Maden’ 1; ‘Bildirim Bilgi Vermeme’ 2; ‘Koku’ 13; ‘Danışman-Çevre Görevlisi’ 1; ‘PGD’ 3; ‘Maden’ 1; ‘Gerçek kişi’ 1; ‘Kıyı Tesisi’ 1.

⁴² 2012 yılında İzmir, Kayseri, Bursa, Tekirdağ illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir, bu şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 762. 2013 yılında Diyarbakır, Eskişehir, Karaman, Tokat, Bursa, Tekirdağ, Yalova illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir, bu şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 475. 2014 yılında Bingöl, Konya, Bartın, Sakarya illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir, bu şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 305. 2015 yılında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir, bu şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 1.389. 2016 yılında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir, bu şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 4851 denetim sayısı: 1505’dir. 2017 yılında Adıyaman, Eskişehir, Karaman, Bartın illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir, bu şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 111 denetim sayısı: 479’dur. 2018 yılında Mersin, Uşak, Gaziantep, Eskişehir, Rize, Tokat illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir. Sivas, Bayburt illerinin tablolarında ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. Her iki şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 47 denetim sayısı: 47’dir. 2019 yılında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir. Mersin, Elâzığ, Muğla, Batman, Rize illerinin tablolarında ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. Her iki şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 84 denetim sayısı: 153’dür. 2020 yılında Osmaniye, İzmir, Aksaray, Eskişehir, Tekirdağ illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir. Elâzığ, Muğla, Batman, Kırıkkale illerinin tablolarında ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. Her iki şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 1.231 denetim sayısı: 1.381’dir. 2021 yılında 12 ilin tablosunda Burdur, Uşak, Batman, Eskişehir, Karaman, Amasya, Tekirdağ illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir. Mersin, Elâzığ, Manisa, Muğla, Rize illerinin tablolarında ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. Her iki şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 533 denetim sayısı: 666’dır. 2022 yılında Antalya, Uşak, Şırnak, Eskişehir, Kırıkkale, Amasya, Samsun, Kırklareli, illerinin tablolarında standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar eklenmiştir. Batman, Rize, Tekirdağ illerinin tablolarında ise hem ‘Diğer’ başlığı kullanılmış hem de standart konu başlıkları dışında farklı başlıklar da eklenmiştir. Her iki şekilde eklenen toplam şikâyet sayısı: 336. 2012-2022 yıllarının

Bazı İl Çevre Durum Raporlarında ise İÇDR Hazırlama Rehberi'nde yer alan konu başlıklarının hiçbirine yer verilmediği buna karşın kendilerinin oluşturdukları başlıklara yer verildiği görülmüştür. Örneğin 2018 yılına ait Denizli'ye ait Raporda şikâyet tablosunda 13 farklı konu başlığı bulunmaktadır ve başlıkların hiçbiri İÇDR Rehberi'nde belirlenen konu başlıkları içinde yer almamaktadır.

Bunların dışında nesir halinde belirtilen konular da söz konusudur. Örneğin Bitlis 2014-2021 arasındaki bütün İl Çevre Durum Raporlarında “*maden ocaklarının faaliyetleri sırasında oluşan tozlardan kaynaklı*” şikâyetlerden bahsedilmiştir⁴³. Yine Nevşehir 2012 yılına ait İÇRD'de “*Anız yangını ile ilgili 3 adet ceza uygulanmış olup ceza miktarı 8.118,37 TL; egzoz ile ilgili 18 adet ceza uygulanmış, ceza miktarı 50.670,00 TL; PGD'den 4 adet ceza uygulanmış, ceza miktarı ise 101.461,00 TL'dir.*” ifadesi yer almaktadır⁴⁴.

Buna karşın bazen Raporlarda, Raporu hazırlayan kurumun Rehberde belirtilen konu başlıkları dışındaki konulara dair şikâyetleri Rehberde öngörülen konu başlıklarından herhangi birinin altında yerleştirdikleri görülmüştür. Örneğin 2021 İstanbul İÇRD'de “*Müdürlüğümüze iletilen poşet şikâyetleri, ilgili sütun bulunmadığı için “Atık” sütununa eklenmiştir.*” ifadesine yer verilmiştir.

3. Gürültü Başlığının Rapor Dışına Bırakılması

Raporlarda konu başlıklarında gözlemlenen bir başka husus ise ‘Gürültü’ konu başlığının bazı illerin Raporlarında kapsam dışına alınmasıdır. Örnek olarak 2015, 2016 ve 2017 Balıkesir İl Çevre Durum Raporlarında Şikâyet Değerlendirmesinde ‘Gürültü’ başlığı altında şu ifade yer almaktadır: “*Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanlığına yetki devri yapılmıştır.*” Benzer ifadeye Hatay 2021 İÇRD'de Gürültü konu başlığı bağlamında rastlanılmaktadır.

4. Şikâyet ve Yaptırıma Konu Hususların Dışında Kriterler Üzerine Tablo Hazırlanması

Raporlarda gözlemlenen bir başka husus Rehber'de şikâyetler ve yaptırımlar ile ilgili öngörülen ya da öngörülmeyen konu başlıklarının dışında tamamen başka kriterlerde bilgiler verilmesidir. Bu bilgiler nesir olarak verildiği⁴⁵ gibi tablo olarak da verilmiştir. Örneğin 2014 yılına ait Erzincan İl Çevre Durum Raporunda şikâyet tablosu yılın aylarına ve Alo 181 ve Alo 150 hattı gibi şikâyet edilen mekanizmalara göre verilmiştir. Yine 2016 yılına ait İstanbul İÇRD'de konu başlıklarının yerine ALO 181, BİMER, CİMER ve Kamu Postası gibi şikâyetlerin yapıldığı yerlere göre veri girildiği gözlemlenmiştir.

D. VERİ GİRİŞLERİ İLE İLGİLİ FARKLI UYGULAMALAR

Veri girişlerinde karşılaşılan bir başka durum illerin yeknesak olmayan veri girişlerine dair uygulamalarıdır. Bu uygulamalar bazen İÇDRHR'de yer alan direktifin dışında bir uygulama olabildiği gibi, Rehber'de söz konusu konu bağlamında herhangi bir direktifin olmamasından dolayı da kaynaklanmaktadır.

Farklı uygulamaların gözlemlendiği hususlardan birisi şikâyetlerin birden fazla konu başlığı altında değerlendirilmesidir. Örneğin Kırıkkale 2016 ve 2017 İÇRD'de “*İl*

Şikâyetlerin Değerlendirilmesi tablolarındaki standart konu başlıkları ve ‘Diğer’ başlığı kullanılmadan, tablo içinde ya da tablo altına not düşerek eklenen toplam şikâyet sayısı: 10.124.

⁴³ Benzer durum Bitlis 2014-2021 yılları arasındaki İl Çevre Durum Raporlarında da söz konusudur.

⁴⁴ Benzer durum 2014 yılına ait Bartın İl Çevre Durum Raporu'nda şikâyet bilgileri için geçerlidir.

⁴⁵ Bknz. Nesir ile ilgili bilgiler.

Müdürlüğümüze gelen şikâyetler konusu itibariyle 1'den fazla kategoriye sokularak değerlendirilmiştir.” notu yer almaktadır.

Bir diğer durum İÇDR Hazırlama Rehberinde öngörülen başlıklara dair verilerin ayrı ayrı değil birlikte girilmesidir. Örneğin Kocaeli 2015 ve 2016 yıllarına ait şikâyetlerin değerlendirilmesi tablosunda ‘Hava’, ‘Atık’ ve ‘Su’ başlıkları birlikte verilmiştir⁴⁶.

Bazı İl Çevre Durum Raporlarında aynı konuda şikâyet sayısı konunun aynı olması nedeniyle 1 adet olarak girilmiştir. Örneğin 2014 yılına ait Bartın İl Çevre Durum Raporunda şu ifade yer almaktadır.

“Hema Termik Santrali Kurulu Gücü 2 X (660 MWe / 669,4 MWm – 1.466 Mwt), Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahası Projesi” konulu 40.570 adet Şikâyet dilekçesi 1 adet ve yine “380 kV Zetes-Amasra TES (HEMA) Enerji İletim Hattı” konulu aynı içeriğe sahip 570 adet şikâyet dilekçesi 1 adet olarak sayılmıştır.”

İl Çevre Durum Raporlarında gözlemlenen bir başka husus ise şikâyet ve yaptırım verilerinin tablolar halinde verilmemesi toplam şikâyet ve yaptırım sayısı olarak verilmiştir. Örneğin 2014 yılına ait Bartın İl Çevre Durum Raporunda şikâyet sayıları tabloda konu başlıklarına göre verilmemiş toplam şikâyet sayı belirtilmiştir. Yine 2014 yılına ait Sakarya İÇRD’de şikâyet sayısı konular bağlamında değil toplam olarak belirtilmiştir. İlgili raporda tabloda detaylı açıklama olacağı belirtilmiş fakat tabloya yer verilmemiştir.

Son olarak bazı illerin raporlarında farklı kurumların verileri sunulmuştur. Örneğin 2012, 2016 ve 2018 yıllarına ait Konya İl Çevre Durum Raporlarında Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü ile Konya Büyükşehir Belediyesi’nin verilerine yer verilmiştir. Yine 2012, 2013 ve 2014 yıllarına ait Mersin İl Çevre Durum Raporu’nda Çevre Şehircilik ve Tarsus Belediye Başkanlığı’nın verilerine yer verilmiştir.

E. ŞİKÂYET YA DA YAPTIRIM TABLOLARINA YER VERMEME

Bazı İÇDR’lerde şikâyet veya yaptırım tablolarından bazen ikisine bazen birine yer verilmediği görülmektedir. 2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait Zonguldak; 2014, 2016 ve 2017 yılına ait Bartın; 2012 ve 2013 yılına ait Muğla ve 2014 yılına ait İstanbul İl Çevre Durum Raporlarında şikâyet tablosuna yer verilmediği gibi bu konuda hiçbir açıklamada da bulunulmamıştır. 2014, 2015 ve 2016 yıllarına ait İzmir İÇDR’de da şikâyetler bağlamında tabloda hiçbir veri söz konusu değildir. Karabük 2021 şikâyetler için de aynı durum söz konusudur. Son olarak Van 2012 yılına ait İÇRD’de deprem nedeniyle verilerin yer almadığı belirtilmiştir⁴⁷.

F. TABLOLARDA İDARİ YAPTIRIM SAYILARI YERİNE İDARİ CEZALARIN BELİRTİLMESİ

İl Çevre Durum Raporlarında rastlanılan bir başka durum yaptırım sayılarına dair bilgi verilmesi gereken tablolarda yaptırım sayısı yerine idari cezalar hakkında bilgi verilmesidir. Söz konusu bilgi verme bazen nesir bazen de tablo olarak söz konusu olmaktadır⁴⁸. Örneğin 2014 yılına ait Erzincan İl Çevre Durum Raporu’nda yaptırım sayılarına dair tabloda hiçbir veri söz konusu değil iken idari ceza, miktarı, türü, ceza işlemini gerçekleştiren kurum gibi ayrıntılara

⁴⁶ Kocaeli 2015 yılında verilen şikâyet sayılarında hava, ‘Atık’ ve su birlikte verilmiştir.

⁴⁷ Benzer durumları Denizli 2018; Zonguldak 2020, 2021 ve 2022 İÇDR görmek mümkündür.

⁴⁸ Bknz. “Tablo Yerine Nesir Olarak Bilgi Verilmesi” Başlığına.

yer verilmiştir. 2016 yılına ait Karaman İÇRD’de tablo ceza miktarına göre düzenlenmiş, ceza da tek tek konu başlıkları bağlamında değil kümülatif olarak verilmiştir.

2014 ve 2015 yılların ait Şanlıurfa İl Çevre Durum Raporlarında uygulanan yaptırım sayısı, yaptırım uygulanan muhatapların gerçek veya tüzel kişi olmasına göre yapılmıştır. 2014 yılına ait İstanbul İÇRD’de de sadece para cezasına yer verilmiştir. Yine 2015 yılına ait Bingöl İÇRD’de idari yaptırımlar hususunda “*Ceza Miktarı (TL) TOPLAM: 185.145,00*” verisi bulunurken uygulanan yaptırımların sayıları söz konusu değildir.

G. TABLO YERİNE NESİR OLARAK BİLGİ VERİLMESİ

Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberinde öngörülen formatın dışında karşılaşılan başka bir durum İl Çevre Durum Raporlarında öngörülen tablo yerine nesir olarak bilgi verilmesidir. Bu çeşitli şekillerde olmaktadır.

1. İdari Yaptırım Uygulanmaması veya Şikâyet Olmaması Durumunun Nesir ile İfade Edilmesi

Verilerin tablo yerine nesir olarak bilgi verilmesinin bir görünümü o yıl içinde şikâyetin söz konusu olmaması ve idari yaptırım uygulanmaması durumunda bunun tabloda rakam olarak “0” olarak belirtilmemesi bunun yerine “...yılında idari yaptırım uygulanmamıştır” vb. ibaresinin yer almasıdır⁴⁹.

2. Verilerin Varlığına Rağmen Şikâyet ya da Yaptırım Sayıları Hakkında Bilgi Vermeme

Bazı İl Çevre Durum Raporlarında şikâyetler ve yaptırımların varlığından bahsedilmesine karşın şikâyet ve yaptırımların hangi konu başlıklarında olduğuna veya sayısına dair bilgi söz konusu değildir. Örneğin 2013 Bitlis İÇRD’de “... İl müdürlüğümüze çevre kirliliği ile ilgili çok az sayıda şikâyet gelmiştir. Sözlü ve yazılı şekilde gelen bu şikâyetler anında değerlendirmeye alınmış ve gerekli denetimler yapılarak söz konusu şikâyet giderilmiştir.” denilmektedir.

Yine Antalya 2012 yılındaki İÇRD’de şikâyetler bağlamında “İl Müdürlüğümüze ulaşan ALO 181 Şikâyetleri 15 gün içinde, BİMER ve diğer Şikâyetler 30 gün içerisinde değerlendirilmekte ve sonuca ulaştırılmaktadır.” ifadesi yer almaktadır⁵⁰.

İdari yaptırımlar bağlamında da nesir bilgi söz konusudur. Örneğin 2016 yılına ait Karaman İl Çevre Durum Raporunda nesir olarak “İlimizde 2016 yılında toplam 17 tesise 111.653,17 TL 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun 20.Maddesinde belirtilen idari para cezaları uygulanmıştır.” belirtilmiş buna karşın idari yaptırım sayıları verilmemiştir. Yine Iğdır 2016 İÇRD’de idari yaptırımlar için “İlimizde, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğümüz teknik personelleri tarafından çevre denetimleri aralıksız yapılmaktadır.” ifadesi yer almaktadır⁵¹.

H. VERİLERİN TUTARLI OLMAMASI

Araştırma, Raporlarda yer alan şikâyet ve yaptırım verilerinin birbiri ile tutarlı olmaması nedeniyle doğru ve sağlıklı olmadığına dair de birçok emare sunmuştur.

⁴⁹ Diğer örnekler Örnek olarak 2020, 2021, 2022 yıllarına ait Ağrı; 2012 yılına ait Bitlis; 2016 ve 2017 yıllarına ait Gümüşhane; 2014 ve 2015 yıllarına ait Kilis; 2012 yılına ait Muş; 2016 yılına ait Van ve 2012 yılına ait Bingöl İl Çevre Durum Raporları.

⁵⁰ Benzer durum 2016 İstanbul İÇDR; 2021 yılına ait Isparta ve 2017 ve 2018 yılına ait Van; 2012 Muş ve 2016 Iğdır İl Çevre Durum Raporlarında söz konusudur.

⁵¹ Benzer durum 2021 yılına ait Isparta ve 2012 yılına ait Antalya İl Çevre Durum Raporlarında söz konusudur.

Bunlardan birincisi, bazı illerde tablolarda konu başlıkları altında verilen şikâyet ve yaptırım sayıları ile toplam şikâyet ve yaptırım sayılarının birbiri ile örtüşmemesidir. Örneğin 2012 Samsun İÇRD’de konu başlıkları altında verilerden elden edilen toplam şikâyet sayısı 161 iken “Toplam Şikâyet” kısmına 141 şikâyet yazılmıştır⁵².

İkincisi, şikâyetler ve yaptırımlar ile ilgili sayısal tablolar ile grafiklerin konu başlıkları bağlamında birbirinden farklı olmasıdır. Örneğin Eskişehir 2013 İÇRD’de idari yaptırımlar tablosunda İÇDR Hazırlama Rehberi’nde yer alan konu başlıkları çerçevesinde yaptırım sayıları değil verilen cezalar belirtilmiş, buna karşın idari yaptırımlar grafiğinde maden, enerji, sanayi, tarım-gıda, atık-kimya ve turizm gibi İÇDR Hazırlama Rehberinde belirtilen başlıkların dışındaki başlıklara yer verilmiştir⁵³.

Üçüncü tutarsızlık hali ise konu başlıkları altında yer alan sayısal veriler ve bu bağlamda verilen bilgilerdeki tutarsızlıktır. Örneğin 2016 yılına ait Erzurum İÇDR tabloda ‘Hava’ başlığı altında yaptırım için “0” ifadesi konulurken şikâyete bağlı yaptırım miktarı olarak 2032 TL bilgisi verilmiştir.

Dördüncü tutarsız veri durumu şikâyet sayısı ile denetimle sonuçlanan şikâyet sayıları arasında ortaya çıkmaktadır. Örneğin Kocaeli 2016 yılı İÇRD’de şikâyet sayısı ‘Hava’ ‘Su’ ve ‘Atık’ için 1723 iken denetimle sonuçlanan şikâyet sayısı 1475 olarak verilmiş ardından da şikâyetlerin % 100 denetimle sonuçlandığı belirtilmiştir. Burada ihtimal olarak şikâyetlerin aynı konuda olmuş olmasından kaynaklı %100 denetim yazılması mümkün olabilir fakat bu durum belirsizdir⁵⁴. Yine 2012 yılına ait Bartın İÇRD’de konular bağlamında şikâyet sayıları yer almaz iken denetim ile sonuçlanan şikâyet sayıları yer almakta bunun oranının da %87 olduğu belirtilmektedir.

Bazı İl Çevre Durum Raporlarında hiçbir şikâyetin olmadığı belirtilmektedir. Bu hayatın olağan akışına aykırıdır. Örneğin 2012 yılındaki Bingöl İÇRD’de şikâyetler bağlamında “İlimizde 2012 yılı içerisinde Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğümüze çevre kirliliği ile ilgili herhangi bir şikâyet gelmemiş olup, buna bağlı olarak şikâyete bağlı denetim yapılmamıştır.” ibaresi yer almaktadır. Yine Muş 2012 İÇRD’de şikâyetler sayısal veri olarak belirtilmemiş fakat varlığı hakkında bilgi verilmiş ardından da bu şikâyetlerin %100 değerlendirildiğinden buna karşın hiçbir yaptırımın uygulanmadığından bahsedilmiştir⁵⁵.

SONUÇ

Yukarıda da belirtildiği üzere İl Çevre Durum Raporlarının yeknesaklığı ve bilgilerin sağlıklı girilmesi amaçlı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi hazırlanmakta ve bilgilerin Rehberde öngörülen formata uygun olarak girilmesini sağlamak amaçlı Raporların İÇDR Hazırlama Rehberi ve Çevresel Etki Değerlendirme, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’ne bağlı Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığınca denetim öngörülmektedir. Buna karşın çalışma, inceleme konusu olan şikâyet ve yaptırım verileri açısından İl Çevre Durum Raporlarının sağlıklı ve doğru veriyi sunma yetisinden yoksun olduğunu birçok açıdan ortaya koymuştur. Bu gerçekliğin en somut görünümü verilerin dörtte birinin girilmemiş olmasıdır.

⁵² 2020 İzmir şikâyet değerlendirmesinde konu başlıkları altındaki şikâyet sayılarının toplamı 809 iken belirtilen toplam şikâyet sayısı 1160. Benzer durum 2017 Sinop; 2015 Tokat İÇDR’de de söz konusudur.

⁵³ 2018 yılına ait Denizli İÇDR’de şikâyetler bağlamındaki sayısal tablodaki başlıklar ile oluşturulan grafikte başlıklar birbirinden tamamen farklıdır. Yine Karaman 2015 yılına ait İÇDR’de tabloda hiçbir sayı söz konusu değil iken grafikte uygulanan yaptırımların konulara göre dağılımı söz konusudur.

⁵⁴ Samsun 2012 yılına ait İÇRD’de ‘Toprak’ başlığı bağlamında 7 şikâyet denetimle sonuçlanan şikâyet sayısı 1 iken denetim ‘%1 00 olarak belirtilmiştir.

⁵⁵ Benzer durum 2012 yılına ait Bitlis İÇRD’de de söz konusudur.

Diğer taraftan girilmiş olan verilerin gerçeğe ne kadar uygun olup olmadığı da dikkate alınması gereken bir başka husustur. Özellikle yukarıda ayrıntılı gösterildiği üzere bazı iller açısından art arda bütün konu başlıkları bağlamında şikâyet veya yaptırım verilerinin birbirinin tıpa tıpa aynı olması; bazı raporlarda konu başlıkları çerçevesinde verilen şikâyet ve yaptırım veri sayıları ile toplam olarak belirtilen şikâyet ve yaptırım sayılarının birbiri ile örtüşmemesi; yine bazı raporlarda denetime tabi şikâyet sayılarının şikâyet sayılarından fazla olması ve şikâyet ve yaptırım verileri üzerine hazırlanan grafikler ile tabloların birbiri ile uyuşmaması bu tespitin somut görünümleridir.

Raporların yeknesaklığının sağlanması için, İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberi'nin varlığına rağmen birçok açıdan yeknesaklığın da söz konusu olmadığı görülmektedir. Bunlara Rehberde öngörülen konu başlıklarının yanında konu başlıklarının eklenmesi, Rehberde öngörülen konu başlıklarının çıkarılması ya da konu başlıklarının kapsam dışında bırakılması örnek olarak gösterilebilir.

Gerek verilerin sağlıklı girilmemesi gerekse Rehberde öngörülen şekle sadık kalınmamasının raporlar çerçevesinde elde edilen verilerden kaynaklı üç nedeni görülmektedir.

Bunlardan birincisi İl Çevre Durum Raporlarının resmî belge sıfatına karşın özenle hazırlanmamasıdır ki bu da Raporların öneminin ve işlevinin anlaşılmadığını ya da önemsenmediğini göstermektedir. Bunu hem İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberindeki formata uygun olarak verilerin girilmemesi hem de çok basit bir inceleme ile bile görülebilecek hataların yapılmasından somut olarak görmek mümkündür. Tablolara yer verilmemesi, tablolardaki konu başlıklarına dair verilerin olmaması; tabloda öngörülen konu başlıklarının yer almaması, tabloların başka kriterler çerçevesinde hazırlanması; verilerin olmasına rağmen bunun tablo olarak değil nesir olarak belirtilmesi, Rehberdeki kriterlere uygun olarak veri girişinin olmaması bu gerçekliğin iz düşümüdür. Yine yaptırım sayısı yerine yaptırım cezalarına yer verilmesi; verilerin birbiri ile tutarsız olması, verilerin birbirini takip eden yıllarda bütün başlıklar için aynı olması veya konu başlıkları altında verilen sayılar ile toplam şikâyet ya da yaptırım sayılarının tutarlı olmaması ile çok basit bir inceleme ile görülebilecek durumlardır.

İkincisi İl Çevre Durum Raporları Hazırlama Rehberi'nin varlığına rağmen birçok hususun belirsiz olmasıdır. Bunların başında; şikâyet konularının çeşitliliği ve bunların Rehberde öngörülen konu başlıklarının birden fazlasının kapsamına girmesi durumunda hangi şikâyet konusunun İÇDRHR'de belirtilen konu başlıklarından hangisinin altında değerlendirileceği hususu ve aynı konuda şikâyetlerin tek bir şikâyet mi yoksa şikâyet sayısı kadar mı değerlendirileceği veya hangi makamların verilerinin tabloya işleneceği hususları gelmektedir.

İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberinde öngörülen konu başlıklarına birçok başlığın eklenmesi ise Rehberdeki başlıkların yerinde ve yeterliliği ve bölgeler bağlamında kapsayıcılığı hususlarını da soruya dönüştürmektedir.

Son olarak her ne kadar sistemin sağlıklı işlemesi için Rehber ve Bakanlığın ilgili birimlerince denetim öngörülmüş ise de verilerin 1/3'nün girilmemiş olması ve girilen verilerin güvenilir olmadığına dair birçok veri, mekanizmanın yetersizliğini de ortaya koymaktadır. Bu yetersizliğin veri girişini yapan görevlilerin eğitiminden verilerin girilmesi yöntemine ve denetimine kadar birçok boyutu söz konusu olabilir.

Sonuç olarak raporların resmî belge sıfatı ve amacına karşın inceleme konusu bağlamında sağlıklı bilgi sunma yetisinden yoksun olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

2012-2022 yılları arası 81 İl'e Ait İl Çevre Durum Raporları, Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, <https://ced.csb.gov.tr/il-cevre-durum-raporlari-i-82671>, E.T. 13.06.2024.

İkincil Kaynaklar

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri ve Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı, İÇDR Hazırlama Rehberi, Ankara-2013, https://ordu.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Tar%C4%B1msal%20Altyap%C4%B1/cevre_durum_raporu.pdf, E.T. 10.10.2023E.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022 Yılı İl Çevre Durum Raporu Hazırlama Rehberi, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/2022-il-cevre-durum-raporu-hazirlama-rehber--01.03.2023-20230301145555.docx>, E. T. 12.11.2023.

Güneş, Ahmet M. "Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı." *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 17-18, sy. 26-27-28-29 (Mart 2015): 25-40.

— *Çevre Hukuku*. 2.Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2009.

Şavran, Yasemin. "*Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü*". Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2006.